

קב ונקי

- מדוע האזהרה על גונב נפשות נאמרה בתורה בלשון יחיד, ובגונב ממון נאמרה בלשון רבים?
- כיצד איסור "לא תלין" יכול לגרום לאיסור "לא תקלל חרש"?
- באיזה בית קברות באירופא מצאו מצבה שכתוב עליה "שפחה חרופה"?
- האם מותר לסרוק פיאות הראש?
- איזה הלכה בהל' ברכות המזון מושפעת מ"אימת שבת"?
- איזה מודעה תלה הגה"צ רבי אליהו לאפיאן זצ"ל בהיותו בן 89 שנים – בלוח המודעות של ישיבת "כפר חסידים"?

כיצד איסור "לא תלין" יכול לגרום לאיסור "לא תקלל חרש"?

(יט, יג-יד) לא תעשק את רעך ולא תגזל לא תלין פְּעֻלָּת שְׂכִיר אֶתְּךָ עַד בֹּקֶר ... לא תקלל חרש וּלְפָנַי עֹנֵי לֹא תִתֵּן מִכֶּשֶׁל וְיִרְאֶת מֵאֱלֹהֶיךָ אֲנִי ה'.

האלשיך הקדוש כותב: שהתורה הסמיכה את איסור "בל תלין" לאיסור "לא תקלל חרש", שע"י שעובר על "בל תלין" יכול לגרום לכך שהפועל יעבור על "לא תקלל חרש".

"כי בלכת הדל לביתו בידים רקניות, ובביתו אין לחם לאכול, והאשה וילדיה תשאנה עיניהם אל ידיו להריק להם ואין כל מאומה בידיו, אז יתן את קולו בבכי וקרא ואמר:

"ארור האיש אשר עשיתי עמו היום מלאכה, כי ריקן שילחני, בלע ולא חמל עלי ועל אשתי ועל בני".

באיזה בית קברות באירופא מצאו מצבה שכתוב עליה "שפחה חרופה"?

(יט, כ) וְאִישׁ כִּי יִשְׁכַּב אֶת אִשְׁהוֹ שְׁכַבְתָּ וְרָע וְהוּא שְׁפָחָה נְחֻרְפָּת לְאִישׁ וְהִפְדָּה לֹא נִפְדָּתָה אוֹ חֲפָשָׁה לֹא נָתַן לָהּ בְּקִרְתָּ תִּהְיֶה לֹא יוֹמָתוֹ כִּי לֹא חֲפָשָׁה.

ברש"י כתב ש"נחרפת" הוא לשון, מיועדת ומיוחדת לאיש, ובשפחה כנענית שחציה שפחה וחציה בת חורין המאורסת לעבד עברי שמותר בשפחה הכתוב מדבר.

בספר מהרי"ל (מנהגים - ליקוטים אות מט) מובא בשמו שאמר: שפעם אחת בימיו מצאו מצבה אחת בבית קברות במגנצא והיה כתוב בה "שפחה חרופה", והיה הפרט [התאריך] מיום הקמתה עד אותו היום י"א מאות שנה,

מדוע האזהרה על גונב נפשות נאמרה בתורה בלשון יחיד, ובגונב ממון נאמרה בלשון רבים?

(יט, יא) לֹא תִגְנוֹבוּ וְלֹא תִבְחָשׁוּ וְלֹא תִשְׁקְרוּ אִישׁ בְּעֵמִיתוֹ.

בעשרת הדברות, בפי' יתרו (כ"ג) ובואתחנן (ה"ז) כתיב "לא תגנובו", בלשון יחיד, וכאן כתוב "לא תגנובו" בלשון רבים,

ורש"י (שמות שם) כתב "לא תגנובו" - בגונב נפשות הכתוב מדבר, ולא תגנובו בגונב ממון.

ובס' אמירה יפה (לרבי אלימלך גולדשטיין זצ"ל אות רעא) מביא **מהג"ר ברוך מרדכי זצ"ל משעלעץ**, לבאר החילוק בין לי' יחיד ללי' רבים לגבי איסור גניבה.

שבמי מצאנו שגנוב נפשות, רק אדם גס ומושחת מאוד, ולכן אומרים לו בלשון יחיד "אתה - לא תגנובו".

אבל גניבת ממון מצינו גם באדם מכובד שמתיר לעצמו לגנוב ממון, ולכן אומרים לו כמו שמדברים לאדם חשוב, בלי' רבים "לא תגנובו"¹.

¹ ועי' **ברבינו בחיי** כאן ביאר שכיון שא' מדבר בנפשות וא' מדבר בממון, לא רצה להשוותם ולכך כתב כאן בלי' רבים. **ובאבן עזרא** (וכן **בחזקוני**) מבארים שדווקא בממון נכתב לי' רבים משום שהרואה את הגונב ומחריש גם הוא גנב, כמו בעל הגניבה. **ועי' תורת משה להחת"ס**. **ובאור החיים**, כתב שנכתבה אזהרה זו בלי' רבים: "שנראה שנתכוין להזהיר, שגם בזמן שיכיר אחד בחבירו שגנב או כחש וכו' שלא יאמר אנשה כן גם אני להציל את שלי, לזה אמר לשון רבים "לא תגנובו", פירוש הגם שהוא גנב לא תוסיף אתה להרשיע כמוהו ותעשו שניכם גנבים".

מכל זה נשמע שקהילת קודש "מגנצא" וקהילת "הלא", היתה קהילה חשובה מכמה וכמה שנים.

ואמר מהרי"ל שראה בקובץ אחד העתקה מכתב ששלחו היהודים לקהילת קודש מגנצא, בתחילת מעשה אותו האיש [ישן] לבקש רחמים בתפוצות ישראל שיתבטל הרשע, והיה כתוב בו: "קהילת מגנצא" "קהילת הלא" ו"כפר רעגנשפורק".

האם מותר לסרוק פיאות הראש?

(י"ב, כז) **לֹא תִקְפוּ פְּאֵת רִאשֵׁיכֶם וְלֹא תִשְׁחִית אֶת פְּאֵת זִקְנְךָ.**

הגרעק"א בגיליון הש"ס שבועות (ב:) כתב שצ"ע לדינא אם מותר לסרוק את פיאות הראש.

ובשות חת"ס (יו"ד קל"ט) מובא ששלח מכתב לחותנו הגרעק"א, ובתוך דבריו כי "איברא לא חזינא לרבנן קשישאי דמזהרו בהכי, וגם ראיתי למורי הגאון החסיד שבכהונה מה"ו נתן **אדלער זצ"ל** מרי דעובדא, דעביד הכי, ש"מ לית דחש להאי מילתא".

וראה בס' זכרון "זכור לדוד" לר' דוד פרנקל זצ"ל (תלמיד החו"א זצ"ל) שכידוע חשש לשיטת הגרעק"א, ולא נגע כלל בפיאותיו, עיי"ש מעשיות בענין.

איזה הלכה בהל' ברכות המזון מושפעת מ"אימת שבת"?

(י"ב, ל) **אֶת שַׁבְּתִיתִי תִשְׁמְרוּ וּמִקֵּדְשֵׁי תִירָאוּ אֲנִי ה'.**

היראים (סימן תי) מנה למצוה את "מורא שבת", וז"ל: "כשם שצוה הקב"ה לתת מורא וכיבוד למקדש, כך צוה לתת לשבת, שהרי הוקשו זה לזה דכתיב, 'את שבתותי תשמורו ומקדשי תיראו', ומהו מורא שבת, שיחשוב אדם בלבו לכבד את השבת ולשמור ולהיות חרד על הדבר, ולא מן השבת אתה ירא אלא ממי שהזהיר על השבת.

ובפי' "תועפות ראש" שם (סק"א) כתב שיש שמצאו סמך לדברי היראים שיש מצוה לירא מהשבת, ממש"כ בירושלמי (פ"ד מדמאי ה"א) שעם הארץ לא משקר בשבת משום שאימת שבת עליו, וכמש"כ הבעל הטורים (בראשית א, א) ש"בראשית" הם אותיות "ירא – שבת".²

והנה בשו"ע (או"ח קפח, ו) כתב: טעה בברכת המזון ולא הזכיר של שבת, אומר: ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם שנתן שבתות למנוחה לעמו ישראל באהבה לאות ולברית ברוך אתה ה' מקדש השבת.

² **ועיי"ש** שמהגמ' ביבמות (ו.) ורש"י שם, מבואר דלא כיראים וכי שכנראה היתה לו גירסא אחרת בגמ' שם, ועיי' בקובץ קול התורה – מ"ה (עמ' קמ) במאמר של הרב בצלאל בלידשטיין שליט"א, במש"כ על דברי היראים מהגמ' ביבמות.

ובמשנ"ב (סקט"ז-י"ז) כ' שאפילו אם ספק לו אם הזכיר או לא תלין דמסתמא בודאי לא הזכיר, ולכן כשלא התחיל "הטוב והמטיב" אומר את הברכה, אולם את התחיל "הטוב והמטיב" חוזר לראש.

אולם בהגהות "חכמת שלמה" (להגר"ש קלוגר זצ"ל סעי' ו) דעתו נוטה דאין צריך לחזור כשמתפק אם הזכיר רצה והחליצנו, ומוסיף שם טעם, דכיון שבירושלמי (פ"ד מדמאי ה"א) כי שעם הארץ לא משקר בשבת משום שאימת שבת עליו, הוא הדין נמי בזה י"ל דחזקה הזכיר של שבת, וצ"ע לדינא.

ובשו"ת יביע אומר (ח"ז סי' כח) פסק להלכה, לפי הצד של הגר"ש קלוגר, שאם מסתפק בברכה מ"ז אם אמר "רצה" והתחיל ברכת הטוב והמטיב אינו חוזר.

והביא שבאלפסי זוטא (להרמ"ע מפאנו על הרי"ף, סוף פ"ק דברכות) כתב סברא זו "שחומרנו של יום גורם, דרמי אנפשיה ומדכר, ולכן בשבת ויו"ט בגי' תפילות אם מסתפק אי"צ לחזור".³

ובשבט הלוי (ח"ד סי' יח סעי' ב) כתב על דברי הגר"ש קלוגר, "לא ידעתי מה מועיל אימת שבת כשאנו דנין על שכחה, והמצויאות מראה שאין שום אימה פועלת להוציא מחסרון השכחה בשעת התפילה וברכת המזון, והאדם נמשך אחר הרגילות, וכיון שהגאון מהרש"ק עצמו סיים בצ"ע לדינא אין ספק זה כדאי להוציא מפשיטות שאר הפוסקים ושדבריהם מסתברים יותר".⁴

איזה מודעה תלה הגה"צ רבי אליהו לאפיאן זצ"ל בהיותו בן 89 שנים – בלוח המודעות של ישיבת "כפר חסידים"?

(י"ב, לב) **מִפְּנֵי שִׁיבָה תִּקְוֶה וְהִדְרֶתָּ פָּנֶי זָקֵן וְיִרְאָתָּ מֵאֲלֹהֶיךָ אֲנִי ה'.**

בשו"ת הריב"ש (סי' רכ והובא בשו"ע יו"ד רמב"ל) מביא בשם הראב"ד (לפנינו ליתא) שמש"כ (קידושין לב.) "הרב שמחל על כבודו כבודו מחול", הוא רק בדברים שאין בהן ביזיון, ונוהג אותם מחמת כבוד לרבו, כגון לעמוד מפניו וכיוצ"ב, אבל בדברים שהם משום ביזיון אין הרב יכול למחול עליהם.

בהקדמת ספר "לב אליהו" (שיחות מהגה"צ רבי אליהו לאפיאן זצוק"ל המשגיח דישיבת כפר חסידים, עמ' 60) מובא העתק ממודעה שכתב רבי אליהו זצ"ל, והדביק זאת על דלת הישיבה בכפר חסידים וכתוב עליה תאריך "ה' טבת תשכ"ה", [היה אז בן שמונים ותשע שנים] וזה נוסחה: **אני מבקש מהעולם ומבני הישיבה, בבקשה שלא יעמדו כשאני נכנס לבית המדרש, ויש לי הרבה עגמת נפש מזה, דוד המלך ע"ה אמר "כי פשעי אני אדע", וקשה מה הלשון "אני", אלא הפשט שחטאים של אדם רק הוא יודע והעולם לא יודע את זה, והוא מתבייש מהעולם, ואני רק אומר על עצמי מילים של דוד המלך, "כי פשעי אני אדע", ומה שאני נותן ברכות זה רק משום אל תהיה ברכת הדיוט קלה בעיניך – ולא יותר.**

³ והובא במחזיק ברכה (רסח, ד), ובחסד לאלפים (רסח, ח).
⁴ ועיי' שו"ת חשב האפוד (ח"ג סי' כא), ושו"ת הר צבי (ח"א סי' צ).